

1. Context istoric

Eșecul ultimului asediu otoman asupra Vienei (1683) a declanșat un proces istoric ireversibil ce a determinat schimbări radicale în sud-estul Europei. Victoriile habsburgilor de la Buda (1686) și Mohács (1687) au permis austriecilor să-și orienteze politica externă în acest spațiu și să compenseze pierderile din Apus. În acest « vid de putere » Viena dorea încorporarea Principatului autonom al Transilvaniei, inițial pe cale diplomatică, fapt ce urma să-i ofere poziții economice și strategice avantajoase. Tratatul purtat la Viena de către Mihail Teleki au fost completate de presiunea militară exercitată de către habsburgi. Astfel, în 1685, cele 5 regimente ale generalului Frederigo Veterani au pătruns în Maramureș și Chioar. După semnarea celor două acorduri – Halerian (1686) și cel de la Blaj (1687) – și moartea principelui Mihail Apafi I (1690), Imperiul Habsburgic a aplicat cu succes politica *timor et amor* și *divide et impera*. Diploma Leopoldină din 4 decembrie 1691 a permis intervenția totală a Vienei în problemele Transilvaniei. Noua putere executivă (*Guberniul*), în frunte cu guvernatorul Gheorghe Bánffy, a fost înființată la 9 aprilie 1692, pentru ca doi ani mai târziu la Viena să se înființeze Cancelaria Aulică a Transilvaniei. Numirea în 1695 a generalului Rabutin de Bussy ca și comandant suprem al trupelor imperiale încartiruite în Transilvania, precum și victoria contra otomanilor de la Zenta (1697), consfințită prin Pacea de la Karlowitz (1699), a reprezentat sfârșitul manevrelor diplomatice de încorporare a Transilvaniei în Imperiul Habsburgic.

2. Fiscalitatea excesivă

Odată cu inaugurarea regimului de ocupație militară, măsurile centralizatoare luate de către autorități au afectat în mod grav condițiile de viață ale micii nobilimi (din care făceau parte *haiducii* și *pușcașii*), ale orașenilor și ale țărănimii libere și iobage. Potrivit Diplomei leopoldine, cuantumul maxim fixat Transilvaniei pentru vremuri de război era de 400.000 de florini renani. Însă, pentru 1690 – 1703 suma totală depășea ușor un milion de florini renani, mai mult decât pe vremea suzeranității otomane. Singur, comitatul Maramureș a achitat în această perioadă o medie anuală de 85.000 de florini, cu mult peste posibilitățile maramureșenilor. La spolierea fiscală se adaugă și abuzurile de tot felul al trupelor de ocupație. Principalele sarcini ale comitatului Maramureș față de noul stat au fost cele legate de încartiruirea oștirii, achitarea dărilor sporite în bani și a prestațiilor în natură pentru întreținerea armatei.

În aceste condiții, apariția celei mai radicale forme de împotrivire a elementelor constituite în cete înarmate – desemnate de autorități *latrones*,

praedones, sau *rebeli* –, mai cu seamă în părțile Munților Maramureșului, Apuseni, dar și în părțile Secuimii, Hunedoarei, Mureșului și Târnavelor, nu a fost decât urmarea acțiunii militare și economice abuzive a noii stăpâniri.

3. *Haiduci, pușcași și praedones*

La sfârșitul secolului al XVII-lea, haiducii din Transilvania, întâlniți în actele latinești sub numele de *hajdones* și în cele ungurești de *haydúkok*, reprezentau comunități nenobile sau seminobile, supuse la plata unor taxe și a unor obligații exclusiv militare. Aveau posibilitatea să dețină pământuri, să se grupeze într-o structură socială autonomă, iar pentru fapte de arme puteau fi înnobilați.

Un statut asemănător îl aveau pușcașii (*sclopetarii, puskások*), categorie din rândurile căreia își avea originea Pintea. Spre deosebire de primii, ei erau scutiți doar de slujbele și sarcinile iobăgești, nu și de plata dărilor către stat. Le plăteau nu pe «poartă», ci pe cap, drept capitație sau taxă, de unde și desemnarea lor cu numele de *taxaliști*.

Pușcașii, în condițiile instaurării dominației habsburgice, doreau menținerea statutului nobiliar prin integrarea lor în garnizoanele cetăților. Din cauza mercenarilor germani o bună parte a lor nu au fost integrați în armată și de aceea au decăzut la statutul de iobagi. Scopul pușcașilor ardeleni era evitarea iobăgiei, motiv pentru care au îngroșat rândurile răsculaților lui Francisc Rákóczi al II-lea, angajați în lupta împotriva Habsburgilor.

Criza de sistem prin care au trecut instituțiile Transilvaniei, confruntările militare, regimul de ocupație militară austriac au sporit numărul dezertorilor, fugarilor, proscrisilor politici, condamnaților etc. Aceștia s-au alăturat tâlharilor, întâlniți în actele emise de oficialități sub numele de *malefactores* (răufăcători), *praedones* (jefuitori, hoți), *tolvajok* (mai rar *orvok, rablok*), sau *Räuber*.

Mai presus de terminologia cu care sunt întâlniți în documente oficiale, ei înșiși se desemnau cu termenul de feciori (*legének*); mai mult, în al treilea punct al grațierii de la Șurdești încheiate cu colonelul Löwenburg în anul 1699, Pintea a cerut să se interzică a li se mai spune «tâlhari».

4. *Originea și statutul*

În tradiția orală și în documentele publicate, pe Pintea îl întâlnim sub următoarele nume: Pintea (*Pintye*), Gligor sau Grigore Pintea (*Pintye Gregor*), Simion Pintea sau Gligor Pintea din Măgoaja (jud. Cluj), pentru ca, de la jumătatea secolului al XIX-lea, să fie consemnat ca Pintea Viteazul (*Pintye Vitéz*).

Pintea era de loc din Măgoaja (*Hollomezeo*), din fostul comitat al Solnocului Interior, nu departe de Târgu Lăpuș, azi sat din comuna Chiuești, județul Cluj.

În secolul al XVII-lea, prin politica militară a principilor ardeleni au fost ridicate la statutul de nobili mai multe familii din Țara Lăpușului. Actele de

înnobilare individuală sau în grup a acestor familii au cunoscut obișnuitele reconfirmări.

Este și cazul diplomei nobilitare cu blazon acordată unui anume Gregor Pintye la 6 mai 1689 de către principele Transilvaniei Mihail Apafi I. Istoricii Susana și Avram Andea au atras atenția încă din anul 2003 asupra posibilității că ar putea fi aceeași persoană cu haiducul Pinteau.

5. Principalii oficiali militari și civili

1. Leopold I din Casa de Habsburg, Împărat al Sfântului Imperiu Roman, Rege al Ungariei, Boemiei și Croației ; a condus Transilvania prin Consiliul Aulic de Război de la Sibiu și Guberniul de la Alba Iulia.

2. Generalul Jean Louis Rabutin de Bussy – comandantul superior al trupelor imperiale încartiruite în Ardeal; i-a avut în subordine pe comandanții militari ai principalelor cetăți.

3. Colonelul Friedrich von Löwenburg – comandantul trupelor de la Satu Mare; era subordonat comandantului militar din Cașovia, generalul Octavian Nigrelli, ceea ce i-a conferit întâietate în fața cetăților Hust, Chioar; intervenind în acțiunile de brigandaj, s-a suprapus jurisdicției civile a comitatului Satu Mare.

4. Gheorghe Bánffy, guvernatorul Transilvaniei, a fost ajutat de către cancelarul Nicolae Bethlen și tezaurarul Ștefan Apor; i-a avut în subordine pe comiți, vicecomiți și căpitani districtuali.

6. Pinteau între grația și dizgrația Vienei

La 10 iulie 1699, la intrare în Hordou (azi com. Coșbuc), pe râul Sălăuța, Pinteau i-a prădat pe negustorii din Țara Românească (*greci*), porniți cu mărfuri din Polonia. Drumul comercial care trecea prin Maramureș făcea legătura cu Bistrița prin pasul Șetref. Lovitura a fost pregătită din timp și planuită a avea loc în plină zi la Sighet, unde trebuia să fie incendiat târgul de către 125 de haiduci. O furtună le-a dat planul peste cap.

În urma apelului făcut de negustorii păgubiți de mărfuri în valoare de 80.000 de florini la domnitorul Constantin Brâncoveanu, acesta a trimis în Transilvania pe ceaușul David Corbea, cu o scrisoare adresată generalului Rabutin, prin care solicita nu atât pedepsirea răufăcătorilor, ci despăgubirea integrală a supușilor munteni.

Guvernatorul Gheorghe Bánffy considera că judecarea unui astfel de caz ține de jurisdicția civilă, deoarece jaful avusese loc în districtul Bistriței.

Însă, la 13 iulie 1699, exista deja o grațiere a „tâlharilor din păduri” oferită de colonelul Löwenburg, din cauza că, fie mulți dintre tovarășii lui Pinteau erau dezertori din armată și se aflau sub jurisdicție militară, fie pentru a fi mai ușor ademeniți și prinși. Grația Măriei Sale le-a fost acordată în urma negocierilor de la Șurdești și îi condiționa la dezarmare, la predarea armelor și restituirea bunurilor prădate la comandantul cetății Satu Mare.

La 19 septembrie 1699 judele primar al orașului Baia Mare, Ioan Șarpataki, a primit decizia Consiliului de Război, prin care s-a decis urmărirea

și prinderea lui Pinte, deoarece condițiile n-au fost respectate. Însă, după reacția Guberniului, care-i cerea lui Rabutin îndreptarea dispoziției lui Löwenburg, Pinte și corifeii săi au fost eliberați.

La 5 octombrie 1699 au fost trimiși doi consilieri băimăreni (Mihai Proczer și Ștefan Monai) la Satu Mare, pentru a decide partea de contribuție pentru plata soldei lui Pinte și a haiducilor săi, aceștia fiind deja înrolați în armata imperială. Când a apărut pentru a treia oară în Satu Mare, la 2 ianuarie 1700, Pinte a fost arestat, împreună cu mai mulți hotnogi și decurioni.

Prin decizia Consiliului de Război din 26 iunie 1700, Pinte împreună cu cei 24 de *praedenos* au fost eliberați condiționat sub jurământ și chezășie, pentru a aduce bunurile jefuite. La prețul chezășiei se adăugau și câte 8 florini de fiecare răufăcător, pentru comandant și secretarul său. Lui Pinte i-a servit drept chezaș preotul Demian Pap din satul Sârbi, comitatul Satu Mare. În urma eliberării condiționate, Pinte nu se va mai întoarce la Satu Mare.

După ce, la 5 iulie 1700, Consiliul de Război a dispus luarea unor măsuri speciale în problema haiducilor, o lună mai târziu același for militar a dispus urmărirea, prinderea și omorârea lui Pinte și a tovarășilor săi pe motiv că înțelegerea nu a fost respectată.

La 30 august, Consiliul de Război a emis o nouă dispoziție, total schimbată, ce viza angajarea lui Pinte și a tovarășilor săi în solda împăratului, cu specificația că amnistia nu-i scutea de procesele civile pornite contra lor, în vederea recuperării bunurilor tâlhărite. Iarna și-a petrecut-o în oastea de husari a cetății Ineu, din comitatul Zarand, unde a deținut funcția de *ductorum huszarorum Hungarorum seu Valachorum* sau, după o altă mărturie, *hotnog al cavalerilor maghiari sau sârbi și români*. Locul este unul potrivit, deoarece, în cazul deconspirării, putea fugi în Banat, rămas sub ocupație otomană.

În primăvara lui 1701, din documentele emise de Guberniu, rezultă că Pinte, în fruntea a 200 de haiduci părăsise Zarandul și se îndrepta spre munți, în comitatul Ugocea, cu intenția de a acționa în Polonia. În acel moment Pinte a căzut în dizgrația Vienei, odată cu diploma împăratului Leopold I din 23 aprilie 1701, prin care se pune pe capul *evadatului de sub escortă Pintye*, mort sau viu, 500 de taleri imperiali.

7. Dimensiunile mișcării

Procesul verbal din 12 iulie 1701, întocmit de o comisie numită în acest sens la Satu Mare, al interogatoriului mai multor țărani și haiduci prinși, ne oferă informații importante despre dimensiunile mișcării lui Pinte. Din interpretarea acestuia rezultă această situație:

Nr. crt.	Denumirea satelor	„Latrones”	Tăinuitori	Observații
1.	Crăciunești	Todor Zabul Molnar alias Molnár	Paul Stephan Petras Anderko Konstranza Lázár Mihai Iuon Dan Havasi Paul Tudor Ioannes Griga	Poștașul „tâlharilor” Poștașul „tâlharilor”
2.	Breb	-	un oarecare Kozma	locotenent
3.	Desești	Csinálos Ioan Nagy Peti Toth György Varga Janos Vikóny János Un anume Jakab	Hozmány Pap Ioan, Un anume Illyés	Poștașul tâlharilor” Tăinuitorul lui Pintea
4.	Hărniciești	Nagy László Madarász Gábor Szakállas F.și fratele	Szakállas Lázár Stephan Z.	
5.	Hoteni	Molnár Simion	Fiul lui Vasile din Hoteni, Urszulja	
6.	Oncești	-	Un nobil	
7.	Sârbi		Jura Ioan Doná Jakab Dunka Ioan Dunka Petras Tartea Petru Pop Damian	Tăinuitorul lui Pintea
8.	Sighet	-	Un agricultor, fratele tricesimatorului Matei	Poștașul „tâlharilor”
9.	Cetățile	-	Un tăinuitor	
10.	Satu Nou de Sus	Ginerele lui Gherasim	Sacul Demeter Simon Tudor Csont Ioan	
11.	Ferneziu	Varga János	Marcul	
12.	Șurdești	Cvasce Gyurka Flora	Nicoară Călin Fuluman Lupul Tudor Martin	

		Laurențiu Botizi	Crăciun	
13.	Căpleni	Timofi	Dregan Vasili	
14.	Costeni	Czigány Iuon	Cura Ioan Durka Lázár Román Tivadar	
15.	Libotin	Buda Sikun	Preotul satului Haminest Jéremiá Tudor Mihai Boga Griga	Judele satului
16.	Lăpuș	-	Oros Iuon Szász Istvan	
17.	Târgu Lăpuș	-	Alexa Un anume Kozma	Jude, tatăl adoptiv al lui Pinteá
18.	Stoiceni	Florás Tivadar Florás Ioan Petraș Ioan Kukuruz	Nemes Gheorghe, alias Pinteá	nobil
19.	Cătuna Stoiceni	Modruț	Gribola din Ioaniș Grigore din Ioaniș	
20.	Ungureni	Oros Ioan	Preotul Cosma	preot
21.	Copalnic	Todorka Zabul Batizi János Tóth György Varga János	Nemeș Stefanuc	nobil
22.	Ketzer	Kis Kotona	Nemeș Ioan, alias Ionutz, preot român	
23.	Bichigiu	-	Ginerele preotului	
24.	Buzești	Erdéli Ursul	Preotul satului	
25.	Bucești	-	Lapát János	
26.	Baia Sprie		Szöcs János	
27.	Sisești	Gyurka	Un măcelar Tudorca Visilei Pop Ion	Tăinuitorul lui Pinteá
28.	Negreia	Orosz János Ginerele lui Orósz Vasili	Preotul român	

8. Sfârșitul tragic

Fenomenul haiduciei de codru a cunoscut o nouă etapă, odată cu anunțarea în adunarea comitatensă a Maramureșului a fugii din închisoare în Polonia a lui Francisc Rákóczy al II-lea. Afilieră la mișcarea *kuruților*, mișcare îndreptată împotriva austriecilor (cunoscuți sub numele de *lobonți*), este de presupus că a avut loc în primăvara anului 1703, când autoritățile i-au desemnat pe „tâlhari” cu numele de „rebeli”, „răzvrățitori”, dușmani ai statului. Pintea a reapărut, ca și căpitan al lui Francisc Rákóczy al II-lea, în luptele împotriva imperialilor din nordul Ardealului. La 14 august 1703 la asediul porții sudice a orașului Baia Mare, cunoscută ca și Turnul Măcelarilor, Pintea a fost ucis și îngropat lângă zidul din interiorul cetății. Asasinul acestuia, Déssi Istvan, a fost ales începând cu anul 1704 în cea mai înaltă funcție din magistratura cetății: jude primar (*judex primarius*).

9. Prestigiul

Mișcarea lui Pintea Viteazul a depășit limitele unui simplu brigandaj, având o organizare militară riguroasă. Mai mult decât atât, în părțile Maramureșului, Sătmăruului, Chioarului, Bistriței, Bihorului, Sălajului, chiar în Moldova, Ungaria și Polonia s-a creat o solidaritate ce depășea barierele etnice și sociale. Liantul complicității românilor, maghiarilor, rutenilor de la cei mai umili iobagi, la orașeni sau nobili, a fost oferit de Pintea. Dată fiind notorietatea sa, îi întâlnim numele purtat și de alți haiduci, până la mijlocul secolului XIX, astfel:

1. La Baia Sprie este consemnat un Pintea Viteazul în anul 1708.
2. În anul 1711 un Pintea de Budești avea în subordine trei cete de haiduci: una în Munții Gutâi, una în Oaș și o a treia, în zona Cicârlău. A fost executat în același an la Satu Mare.
3. La ultima campanie tătară din Maramureș (1717).
4. La 1845 un Pintea este consemnat la Baia Sprie, unde a fost și spânzurat.
5. Inclusiv în cadrul revoluției de la 1848, când Pintea de la Ocna Șugatag a trecut de partea revoluționarilor lui Ioan Buteanu.

10. Toponimia foarte bogată denotă zonele de acțiune ale lui Pintea

Pivnița Pintii – o peșteră din Vârful Șatra

Piatra lui Pintea de la Tăuții de Sus – piatra de moară dusă-n spate de Pintea ca hotar cu Baia Sprie

Pivnița Pintii, Izvorul Pintii, Făgădăul lui Pintea în Gutâi – între Cavnic și Budești

Piciorul Calului, în hotarul Cavniciului, la Roata - aici calul lui Pintea și-a rupt piciorul

Poarta lui Pintea – la Copalnic Mănăstur, sub Dealul Măgurenilor

Casa Pintii – peșteră la Poienile Izei

Cocoșul Pintii, Masa Pintii și Fântâna Pintii – la Iadăra

Bliduțul Pintii – din satul Măgoaja
Turnul lui Pinteia – din Baia Sprie
Jocul lui Pinteia – din Cârlibaba
Valea Pintii și Beciul lui Pinteia – de la Poiana Negrii, jud. Suceava
Pârâul lui Pinteia – în Suceava
Șatra Pintii (muntele și schitul) – Cernești, Maramureș
Sărătoria lui Pinteia – în apropiere de Creasta Cocoșului
Peștera Pintii – pe versantul nordic al cunoscutului deal Bobâlna

Bibliografie selectivă

- Academia Română, *Istoria românilor*, vol. V, Ed. Enciclopedică, București, 2003
- Susana Andea, Avram Andea**, *Haiducul Pinteia și lumea sa: 1693 – 1703*, Ed. Supergraph, Cluj-Napoca, 2003.
- Susana Andea, Avram Andea**, *Documente privind mișcarea lui Pinteia 1693 – 1703*, Ed. Supergraph, Cluj-Napoca, 2003.
- Călin Felezeu**, *Pinteia Viteazul între legendă și adevăr istoric*, Ed. Proema, Baia Mare, 1998.
- Aurel Feștilă, Ioan Pintilie, Ioan Cădariu, Ioan Sabău, Valer Achim**, *Monografia municipiului Baia Mare*, vol.I, Baia Mare, 1972.
- Alexandru Filipașcu**, *Istoria Maramureșului*, Ed. Gutinul, Baia Mare, 1997.
- Teofil Ivanciuc**, *Sighetul Maramureșului. Patrimoniu și Turism*, Ed. Valea Verde, Sighetul Marmației, 2012.
- Ioan-Aurel Pop, Thomas Nägler, Magyari András**, *Istoria Transilvaniei*, vol. II (de la 1541 până la 1711), Institutul Cultural Român, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2005.